

особистості студента, зокрема шляхом довірливих стосунків між самими студентами та викладачем, що мобілізує їх творчий потенціал, формує впевненість у своїх силах і, таким чином, зумовить процес інтенсивного засвоєння матеріалу, викличе стійкий інтерес до вивчення навчальної дисципліни. Студенти, працюючи індивідуально, за допомогою сучасних цифрових платформ, постійно зустрічатимуться з інформацією, яка має безпосереднє відношення до їх майбутньої спеціальності. Тому необхідно усвідомлювати, що саме мотивація та міцний стимул до виконання поставлених завдань є основним завданням викладача. Але дуже важливим є і характер самого завдання. Коли студенти впевнені, що виконують не просто звичайну навчальну роботу, а таку, якою вони будуть займатися в майбутньому, від якості виконання якої залежатиме рівень їх кваліфікації, професіоналізм, – підвищуватиметься їх зацікавленість, мотивація, відзначатиметься більш серйозне й відповідальне ставлення до самостійного навчання. Ні вибір вправ, ні засобів і форм не забезпечить успіху, якщо не буде враховано, у яких стимулюючих формах педагогічного спілкування будуть викладатися студентам знання і як буде організований процес вироблення умінь і навичок. Провідним принципом розвитку індивідуальності вважається принцип індивідуального підходу, сутність якого полягає у врахуванні та вивченні індивідуальних відмінностей студентів [4]. За визначенням дослідниць Є. Смирнкової-Трибульської, Н. Морзе та Л. Варченко-Троценко [1] метою адаптивного навчання є:

– забезпечення відповідних ресурсів знань – необхідно зосередитись на проблемах, актуальних для учасників освітнього процесу/курсу, та здійснювати на цій основі перегляд і коригування навчального планування;

– запобігання втомі від навчального матеріалу – потрібно надавати учасникам новий, цікавий, не вивчений раніше зміст;

– повна персоналізація процесу навчання

Особистісно-орієнтований, індивідуалізований та адаптивний підхід до навчання повинен стати основним у професійній підготовці майбутніх фахових молодших бакалаврів за спеціальністю «Телекомунікації та Радіотехніка», адже він пов'язаний із формуванням його особистісних і професійних якостей, передбачає створення активного освітньо-виховного середовища для формування фахівця. Творчий підхід, самоактуалізація, індивідуалізація є базовими складовими успішного навчання студентів в умовах змішаної форми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Smyrnova-Trybulska E., Morze N., Varchenko-Trotsenko L. Adaptive learning in university students' opinions: Cross-border research. *Education and Information Technologies*. 2022. Vol. 27. P. 6787–6818. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10639-021-10830-7>

2. Осадча К., Осадчий В., Спірін О, та ін. Тематика персоналізованого та адаптованого навчання у змісті професійної підготовки бакалаврів та магістрів професійної освіти. *Інноваційна педагогіка*, 2022, DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/50.2.39>

3. Подмазін С. Особистісно орієнтована освіта. Соціально-філософський аналіз : автореф. дис. д-р філософ. наук / С. І. Подмазін; Дніпропетр. нац. ун-т. –Д., 2006.

4. Тамаркіна О. Індивідуалізація навчання як одна з важливих умов розвитку особистості студента URL: <http://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/7104/1/%D0%86%D0%BD%D0%B4%D0%D0%B0.pdf>

Кіт Г.Г.,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри початкової освіти факультету дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної

Вінницького державного педагогічного університету

імені Михайла Коцюбинського,

м. Вінниця, Україна

АКТИВІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В КОНТЕКСТІ ОСВІТНІХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Анотація. У статті наголошується, що в часи освітніх трансформацій безперервний професійний саморозвиток є пріоритетним напрямом становлення педагога. Визначено сутність поняття «професійний саморозвиток» вчителя, його зв'язок з поняттям особистісного саморозвитку. Показано залежність професійного саморозвитку педагога від самоактуалізації його особистості.

Abstract. The article notes that in times of educational transformations, continuous professional self-development is a priority direction in the formation of a teacher. The essence of the «professional self-development» concept of teacher, his connection with the concept of personal self-development is determined. The dependence of the professional self-development of the teacher on the self-actualization of his personality is shown.

Реформування освітньої системи в Україні, впровадження ідей Нової української школи потребує оновлення підходів до професійної діяльності вчителя, його особистісного становлення, що передбачає

цілеспрямований і неперервний професійний розвиток і саморозвиток педагогічних працівників, систематичне і планомірне підвищення рівня їхньої професійної компетентності.

Аналіз нормативних освітянських документів (Законів України “Про освіту” (2017), “Про загальну середню освіту” (2020), “Про вищу освіту” (2014), Концепції Нової української школи (2018), Концепція розвитку педагогічної освіти (2018), Професійного стандарту вчителя початкових класів (2020) та ін.) акцентує на необхідності володіння вчителем початкових класів розвиненими творчими здібностями, дослідницькими вміннями, високим рівнем пізнавальної активності та ініціативності, інноваційними і інформаційними технологіями та цифровими засобами, широкою ерудицією, здатністю креативно мислити, нестандартно підходити до життєвих ситуацій. Педагогу мають бути притаманні духовно-моральні цінності, спроможність виховувати підростаюче покоління, готовність до рефлексивної діяльності й постійного оновлення, конкурентоздатність і вміння відстоювати свої позиції.

Однак, як свідчать наукові дослідження (О.Г.Мороз і ін.) та підтверджує освітня практика, навіть за наявності досить високого рівня готовності педагога до професійної діяльності та здатності до безперервного навчання його особистісна і професійна адаптація може тривати довго, проходити з ускладненнями і необхідністю долати різноманітні труднощі. Таким чином, широкий спектр необхідних якостей і компетентностей, труднощі адаптації та самореалізації в педагогічному колективі актуалізують проблему професійного саморозвитку і самовдосконалення вчителя початкових класів.

Аналіз наукової літератури дає підстави констатувати, що проблеми професійного розвитку та саморозвитку фахівців освітньої галузі приваблюють багатьох науковців як в Україні, так і за її межами. Питання професійної підготовки фахівців розкриваються у працях А. Алексюка, С. Гончаренка, О.Мороза, В. Семиченко та ін., фахової освіти педагогів у закладах вищої освіти – в роботах Р. Гуревича, Н.Дем’яненко, І. Зязюна, О. Пехоти, саморозвитку та професійно-особистісної самореалізації майбутніх педагогів – в роботах В. Андрєєва, Д. Богоявленської, Я. Пономарьова та ін. Актуальними в контексті саморозвитку фахівців освітньої галузі є проблеми компетентнісного підходу до навчання (В. Байденко, Є. Зеєр, І. Зимня, Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Мітіна, О. Овчарук, О. Пометун та ін.), підвищення професійної компетентності педагогічних кадрів (Ш. Амонашвілі, В. Бондар, С. Гончаренко, І. Зязюн, Н. Кузьміна, В. Лозова та ін. Сучасні підходи до реформування структури і змісту професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкової школи розглядаються у працях В. Бондаря, Л. Коваль, А. Коломієць, С. Мартиненко, О. Савченко, Г. Тарасенко, І. Шапошнікової, С. Якименко, саморозвитку й розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя – Н.Кічук, Є.Клімова, А.Маркової, С.Смирнова та ін. До проблем самоактуалізації й саморозвитку звертаються і зарубіжні дослідники (Р.Бернс, А.Маслоу, К.Роджерс та інші). Важливими в контексті розгляду проблем саморозвитку педагога є і праці з питань теорії і практики самоосвіти, її ролі в професійно-педагогічній діяльності, самоосвітньої діяльності як складової професійного зростання учителів початкових класів Н. Бібік, В. Бондаря, О. Савченко.

Проблема професійного саморозвитку відображена і в працях класиків вітчизняної педагогіки, які приділяли важливу увагу питанням підготовки педагога-практика. А.С. Макаренко, розглядаючи підготовку вчителя як складну систему, першочерговим вважав не надання майбутнім фахівцям спеціальних знань та навичок, а їх особистісний розвиток, формування характеру, виховання поведінки, забезпечення цілепокладання, активності та ініціативності тощо. В.О. Сухомлинський наголошував, що вчитель має постійно працювати над собою, самовдосконалюватися, розвиватися і ні в якому випадку не зупинятися на досягнутому.

Метою статті є розкриття сутності професійного саморозвитку вчителя початкових класів та необхідності його активізації в період освітніх трансформацій. На основі аналізу наукового доробку вчених, а також враховуючи положення Закону України «Про освіту» (2017), професійний розвиток розглядаємо як безперервний процес навчання та вдосконалення професійних компетентностей фахівця, що дає змогу підтримувати або покращувати стандарти професійної діяльності і триває впродовж усього періоду професійної діяльності. Професійний розвиток педагога є складним процесом, спрямованим на забезпечення індивідуального підходу до кожної особистості на основі суб’єкт-суб’єктної взаємодії вчителя й учня, викладача і студента, спонукаючи усіх учасників педагогічного процесу до прояву творчої активності та ініціативи.

В контексті розгляду проблеми розвитку та самовдосконалення вчителя початкових класів саморозвиток особистості можна визначити як цілеспрямовану, систематичну, високоорганізовану й творчу діяльність. Трактуючи поняття професійного саморозвитку, означимо його як свідому діяльність людини, спрямовану на повну самореалізацію себе як особистості в тій соціальній сфері, яка відповідає її професії. Отже, особистісний та професійний саморозвиток взаємопов’язані. Професійний саморозвиток продовжує процес саморозвитку особистості, є його невід’ємною складовою. Його функціонування забезпечується через механізми самопізнання, самоорганізації, самоосвіти, самооцінки, саморегуляції і відображає, на думку В.А.Фриццюк, внутрішнє прагнення особистості до самоактуалізації на основі розвитку професійного мислення, реалізації творчого потенціалу, різноманітних форм дослідницької діяльності та способів інтенсифікації цього процесу [9, с.88].

Відправною точкою професійного саморозвитку фахівця сфери початкового навчання є система професійної освіти, освітній процес у закладах вищої педагогічної освіти, які забезпечують здобуття кваліфікації, необхідної для успішного виконання відповідних професійних функцій, спрямованої на формування професійних компетентностей, особистісних якостей педагога. Звідси професійний саморозвиток

педагога є продовженням його особистісного саморозвитку, в т.ч. і в системі професійної, а також післядипломної освіти.

Зважаючи на сучасні тенденції розвитку освіти, які передбачають постійне ускладнення змісту освіти, підвищення рівня освітніх стандартів, впровадження в освітній процес інформаційно-комунікаційних технологій, актуалізацію проблем виховання, випускники закладів педагогічної освіти мають не лише уміло адаптуватися в швидкозмінному світі, але й бути здатними до трансформаційних процесів (Н.Дем'яненко), тобто, не лише володіти знаннями, але й уміннями застосовувати їх у власній самостійній науково-дослідницькій і творчій діяльності. Тому майбутні учителі, здобуваючи педагогічну освіту, мають не лише набувати фундаментальних професійних знань та необхідних професійних компетентностей. У них має формуватися готовність до безперервного професійного розвитку, здатність цілеспрямовано і системно вдосконалювати свої особистісні та професійні якості, бажання та мотивація постійно підвищувати рівень власної професійно-педагогічної майстерності.

З метою належного обґрунтування сутності поняття «професійний саморозвиток майбутнього вчителя початкових класів» звернемось до напрацювань науковців, відповідно до яких, на основі використання різних підходів, можна представити змістову характеристику і структурно-логічне наповнення цього важливого феномену. Професійний саморозвиток розглядають як цілісний професійно й особистісно значущий процес цілеспрямованої діяльності особистості, скерованої на безперервне, усвідомлене управління власним професійним розвитком, вибір цілей, шляхів і засобів професійного самовдосконалення, що сприяє формуванню індивідуального стилю професійної діяльності через осмислення передового досвіду й особисту самостійну діяльність (В. Лозовой); як процес усвідомленого розвитку себе як педагога, що включає самостійне вдосконалення своїх знань, умінь, професійних і особистісних якостей, спрямованих на забезпечення ефективності майбутньої професійної діяльності та особистісного зростання (Н. Уйсімбаева); як усвідомлене цілеспрямоване самопізнання, самопроєктування та самовдосконалення з метою досягнення певних результатів у майбутній професійній діяльності (Т. Тихонова); як складну систему мотивів і джерел активності, серед яких важливе місце належить потребі у самовдосконаленні, рівню сформованості самооцінки, самоаналізу, самоосвітній діяльності фахівця (С. Смирнов); як здатність усвідомлювати власну відповідальність за процес професійного розвитку та вміння його регулювати, сприймати себе як суб'єкта професійного розвитку, що виявляється в бажанні та здатності постійно аналізувати, коригувати та вдосконалювати власне професійне зростання, проявляти прагнення до самостійності у виборі методів та прийомів організації освітнього процесу (О. Пехота); як свідомий, цілеспрямований процес підвищення рівня професійно-педагогічної компетентності майбутнього педагога, розвитку його професійно значущих якостей відповідно до соціальних вимог, умов здійснення професійно-педагогічної діяльності і власної програми розвитку (Л. Коваль).

Зважаючи на позиції авторитетних учених, приходимо до висновку, що професійний саморозвиток майбутніх учителів початкової школи є складним багатокomпонентним процесом, який містить взаємопов'язані елементи і залежить від багатьох чинників. Успішність професійного саморозвитку майбутнього вчителя залежить від створення та дотримання відповідних сприятливих умов. Студент має чітко усвідомити, хто він є, які якості, риси особистості йому властиві, оцінити рівень власної професійної придатності, потенційних можливостей, яких може досягнути в майбутньому. Глибина самоусвідомлення майбутнього вчителя є запорукою ефективності процесу його професійного саморозвитку. Освітнє середовище закладу вищої педагогічної освіти має забезпечити набуття майбутніми вчителями необхідних професійних компетентностей, важливих професійно значущих особистісних якостей, формування умінь самостійно здобувати знання впродовж майбутньої професійної діяльності. За таких умов фахова підготовка майбутнього вчителя початкових класів стане надійним фундаментом і гарантією забезпечення його успішності в професії.

Успішність професійного саморозвитку залежить від усвідомлення майбутнім учителем власної здатності до педагогічної діяльності, наявності стійкої мотивації до самовдосконалення. Професійний саморозвиток зумовлений сформованістю ціннісних орієнтацій щодо професії вчителя. На основі засвоєних знань та особистого досвіду у студентів формується модель зразкової діяльності педагога, з якою вони себе асоціюють і до якої прагнуть наблизитися. Ці процеси активізують розвиток індивідуальності студента, його самосвідомість, самооцінку, ціннісні орієнтації. Важливо, щоб саморозвиток майбутнього вчителя початкових класів носив комплексний характер, гармонійно поєднував особистісний, психічний, соціальний, професійний та духовний напрями, забезпечуючи їх взаємодію та взаємодоповнення.

Професійний саморозвиток майбутніх учителів початкових класів має реалізуватися завдяки дотриманню ряду важливих методологічних підходів: особистісного, діяльнісного, гносеологічного, аксіологічного, праксеологічного, комплексного, інтеграційного або інтегрованого акмесинергетичного підходу. Це допомагає сформувати ідеальну модель професійної діяльності, виділити ціннісні орієнтації стосовно окресленої моделі, порівняти власний рівень теоретичної та практичної підготовки з необхідним рівнем, визначити загальну ціль та стратегію запланованих дій, передбачити перетворення знань в безпосередню продуктивну силу. Таким чином відбувається закономірний перехід від хаотичних міждисциплінарних знань до впорядкованої самоорганізованої системи професійного саморозвитку майбутніх учителів.

Професійний саморозвиток педагога значною мірою залежить від самоактуалізації його особистості. Самоактуалізація розглядається дослідниками (Л. Я. Гозман, М. В. Кроз, М. В. Латинська) як багатомірний феномен, що охоплює всебічний і безперервний розвиток творчого потенціалу людини, максимальну

реалізацію її потенційних можливостей, адекватне сприйняття навколишнього світу і свого місця в ньому, багатство емоційного й духовного життя, високий рівень фізичного здоров'я та моральної культури. Професійна самоактуалізація визначається як пошук себе в професії, уточнення своєї професійної ролі, образу «Я», професійного іміджу, індивідуального стилю професійної діяльності, визначення та досягнення власних професійних перспектив, формулювання професійних цілей, мотивація до гармонійного розкриття та утвердження особистісного творчого потенціалу. Таким чином, професійна самоактуалізація є складним, багатоступеневим процесом цілеспрямованого поступального професійного розвитку зрілої особистості, в ході якого реалізується особистісно-професійний потенціал педагога, створюються можливості не лише крокувати до професійних вершин, успішно реалізуючи свої здібності, мобілізуючи наявні резерви, а й досягати найвищого рівня на відповідному життєвому етапі – професійного «акме» [1].

Професійна самоактуалізація як комплексний і багатокomпонентний процес здійснюється поетапно (М. Г. Ткалич): від самовизначення, далі самовираження у професійній діяльності до особистісної самоактуалізації і, нарешті, досягнення професійного «акме». Самоактуалізація проявляється у професійній самомотивації особистості майбутнього педагога, зорієнтованості на отримання професії, прагненні досягати кращого результату, вмотивованості окремих дій в контексті реалізації обраної спеціальності, змагальності у порівнянні результатів праці з іншими колегами, побудові професійної перспективи.

Розгляд проблем професійної самоактуалізації дає можливість зробити висновок, що самоактуалізація педагога – це процес постійної роботи над собою, це рух уперед, до досконалості, до ідеалу професійного і особистісного «Я», що є відповіддю на виклики сучасної початкової освіти. Самоактуалізацію можна вважати показником повноти самореалізації особистості педагога. Вона відображає ступінь розвитку самосвідомості, рівень орієнтованості у життєвих і соціальних ситуаціях, наявність потенційних та реальних можливостей особистості, рівень морально-вольової зрілості в управлінні життєвими процесами та подоланні життєвих труднощів. Професійна самоактуалізація особистості вчителя початкових класів складає надійну основу для його системного цілеспрямованого саморозвитку. В умовах кардинальних трансформацій в освітньому просторі професійний саморозвиток, будучи пріоритетним напрямом становлення педагога, має постійно активізуватися, з тим щоб забезпечити успішність як власної професійної діяльності конкретного вчителя, так і ефективність цілісної освітньої системи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акмеологічні засади професійної самореалізації вчителів у системі методичної роботи загальноосвітніх навчальних закладів : колективна монографія / Л. С. Рибалко, Р. І. Черновол-Ткаченко, Т. В. Куценко. Х. : Вид. група «Основа», 2017. 128 с.
2. Дем'яненко Н.М. Інноваційні трансформації освітнього простору педагогічного університету. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. № 130.* 2015. С.20-25.
3. Кіт Г.Г. Професійне самовдосконалення вчителя шляхом активізації науково-методичної роботи. *Історико-педагогічні студії: Науковий часопис / Гол. ред. Н.М.Дем'яненко.* К.: В-во НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2011. Вип. 5. С. 120-121.
4. Коваль Л. В. Професійна підготовка майбутніх учителів у контексті розвитку початкової освіти: монографія [2-е вид., перероб. і допов.]. Донецьк: ЛАНДОН-XXI, 2012. 343 с.
5. Лозовой В. О. Саморозвиток особистості у філософській рефлексії та соціальній практиці. Монографія. Х.: Право, 2006. 256 с.
6. Мороз А.Г. Профессиональное самосовершенствование молодого учителя как необходимое условие его успешной адаптации *Мороз А.Г. Профессиональная адаптация молодого учителя.* К.: 1998. С. 201-206.
7. Пехота О. М. Індивідуальність учителя: теорія і практика: навчальний посібник. Миколаїв: Іліон, 2011. 272 с.
8. Ткалич М.Г. Психолого-організаційні детермінанти самоактуалізації менеджерів комерційних організацій: автореф. дис... канд. психол. наук. Інститут психології ім. Г.С.Костюка. К., 2006. 20 с.
9. Фрицюк В. А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Вінниця, 2017. 532 с.

Ковальковська І.І.,

учитель української мови та літератури
Броварського ліцею № 5 імені Василя Стуса,
м. Бровари, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ У СУЧАСНІЙ ПРАКТИЦІ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті окреслено особливості організації методичної роботи у сучасній практиці середньої школи.

Abstract. The article outlines the peculiarities of the organization of methodical work in modern high school practice.